

TERESA NOWOGRÓDZKA, MARIAN PODSTAWKA, STANISŁAW SZAREK¹

TOWAROWOŚĆ A SYTUACJA PRODUKCYJNO- -EKONOMICZNA GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH W POLSCE²

Abstrakt. Zbadano towarowość produkcji w gospodarstwach ekologicznych w Polsce. Stwierdzono, że wartość tego wskaźnika wyniosła niespełna 43%. W badanej zbiorowości odnotowano duży odsetek gospodarstw nietowarowych oraz o towarowości nieprzekraczającej 20%. Przeciętny dochód rolniczy przekraczał 23 tys. zł na gospodarstwo i był uzależniony od towarowości produkcji. Produkcja w gospodarstwach do 10 ha UR była niedochodowa. Czynniki mającymi najistotniejszy wpływ na dochodowość badanych gospodarstw ekologicznych były: powierzchnia trwałych użytków rolnych, obsada zwierząt, wartość produkcji towarowej, nakłady na produkcję roślinną, liczba form sprzedaży.

Słowa kluczowe: gospodarstwo ekologiczne, ekonomika produkcji, towarowość

WPROWADZENIE

Podstawowym miernikiem użyteczności gospodarstwa rolnego dla rynku jest produkcja towarowa. Kategorię tę definiuje się jako wartość produktów rolno-spożywczych sprzedanych przez gospodarstwo w ciągu roku. Prostota tej kategorii sprawia, że jest ona powszechnie wykorzystywana w ekonomice produkcji rolniczej. Drugim ważnym pojęciem jest towarowość produkcji, którą definiuje się jako relację wartości produkcji towarowej do produkcji globalnej. Ekonomiczny sens tego wskaźnika sprowadza się do określenia udziału wartości sprzedaży produkcji rolnej w całkowitej produkcji wytworzonej przez gospodarstwo. Można więc zinterpretować

¹ Autorzy są pracownikami naukowymi Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach (e-mail: szarek@uph.edu.pl).

² Wyniki badań są rezultatem zadania zleconego Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr RRe-029-22-19/11(33) w temacie „Analiza krajowego rynku i rozpoznawalności produktów ekologicznych, struktury popytu, oczekiwań konsumentów i wielkości obrotów produktami ekologicznymi”.

ten wskaźnik jako udział gospodarstwa rolnego w zaspokojeniu potrzeb ogólnospolecznych i własnych rodziny rolniczej (spożycie wewnętrzne). Zakłada się, że wyższy stopień towarowości świadczy o silniejszych związkach gospodarstwa z rynkiem.

Nie można mieć wątpliwości, że intensywny rozwój rolnictwa ekologicznego na przestrzeni ostatnich 10 lat miał służyć zwiększeniu podaży produktów żywnościowych pochodzących z certyfikowanych ekologicznych gospodarstw rolnych. Należałoby zakładać, że przyrost liczby gospodarstw ekologicznych powinien w takim samym stopniu zwiększać ilość dostępnych produktów wytwarzanych metodami ekologicznymi. Jednak ceny tych produktów, często 2–4-krotnie wyższe od cen produktów rolnictwa konwencjonalnego, wskazują, że podaż żywności ekologicznej nie jest skorelowana ze wzrostem liczby zarejestrowanych producentów. Przyjmując jako punkt wyjściowy liczbę gospodarstw ekologicznych w dniu wejścia Polski do UE, w 2011 roku zwiększyła się ona z 3705 do 23 860 gospodarstw, a więc prawie ośmiokrotnie [Raport o stanie rolnictwa... 2010, s. 19]. Gdyby w takim samym stopniu wzrosła podaż żywności ekologicznej, jej ceny zgodnie z prawami rynku powinny się obniżyć. Jednak taka sytuacja nie miała miejsca. Należy więc przypuszczać, że pomimo zwiększenia liczby gospodarstw produkcja towarowa gospodarstw ekologicznych w Polsce nie uległa zwiększeniu.

W literaturze przedmiotu odczuwa się brak opracowań dotyczących uwarunkowań produkcyjno-ekonomicznych prowadzenia gospodarstw rolnych systemem ekologicznym. Większość opracowań koncentruje się na tendencjach rozwojowych rolnictwa ekologicznego w Polsce [Kondratowicz-Pozorska 2006, Koreleska 2006, Marcysiak 2006, Janowska-Biernat i Golinowska 2006, Golinowska 2012]. Nieliczne opracowania dotyczą aspektów ekonomicznych ekologicznej produkcji wybranych gałęzi produkcji [Sowula-Skrzyńska i Okularczyk 2006, Szumiec i Borecka 2012]. Całościowe uwarunkowania ekonomiczne rolnictwa ekologicznego w Polsce prezentowane są najczęściej na podstawie danych polskiego FADN [Nachtman 2011, Komorowska 2012], wyniki te nie mogą być punktem odniesienia do sytuacji ekonomicznej rolnictwa ekologicznego w Polsce jako całości ze względu na niereprezentatywność próby badanych gospodarstw. W badanej próbie przeważają gospodarstwa duże obszarowo. Wyniki nie są reprezentatywne i nie mogą być podstawą do uogólnienia wniosku.

CEL, MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

Celem pracy było określenie wielkości podaży żywności produkowanej metodami ekologicznymi oraz wskazanie czynników wpływających na poziom towarowości certyfikowanych gospodarstw ekologicznych w Polsce.

W ramach grantu badawczego założono przebadanie 200 gospodarstw z terenu całego kraju, po 12 gospodarstw z każdego województwa. Szczegółowe zestawienie liczby badanych gospodarstw w klasach obszarowych zostało przedstawione w tabeli 1. Pod względem powierzchni UR rozkład badanych gospodarstw jest zgodny z rozkładem gospodarstw ekologicznych w Polsce, opublikowanym przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Dobór gospodarstw do badań miał charakter doboru nieprobabilistycznego. Ankieterzy przeprowadzający badania w terenie mieli swobodę w zakresie wyboru jednostek badawczych. W przypadku

nierozstrzygnięcia przeprowadzenia ankiety lub odmowie podania danych takie gospodarstwo eliminowano i do badań wybierano kolejne gospodarstwo położone w danym województwie. Pomimo zastosowania tej techniki prób badawczą można uznać za reprezentatywną.

TABELA 1. Struktura obszarowa badanych gospodarstw
TABLE 1. Area structure of the surveyed households

Powierzchnia gospodarstwa [ha UR]	Grupa gospodarstw	Polska według danych GUS ^a		Gospodarstwa ekologiczne				
		liczba gospodarstw	%	według danych FADN ^b		według danych IJHARS ^c	analizowana zbiorowość	
				liczba gospodarstw	%	%	liczba gospodarstw	%
≤ 5	I	1 808 008	70,10	9	3,56	23,7	43	21,50
5–10	II	400 152	15,51	54	21,34	24,3	51	25,50
10–20	III	244 192	9,47	95	37,55	22,0	57	28,50
20–30	IV	65 351	2,53	29	11,46	10,0	18	9,00
30–50	V	37 372	1,45	25	9,88	6,5	7	3,50
> 50	VI	24 104	0,93	41	16,21	13,5	24	12,00

^a Rocznik Statystyczny... [2010]; ^b Wyniki standardowe... [2011]; ^c Raport o stanie... [2011].

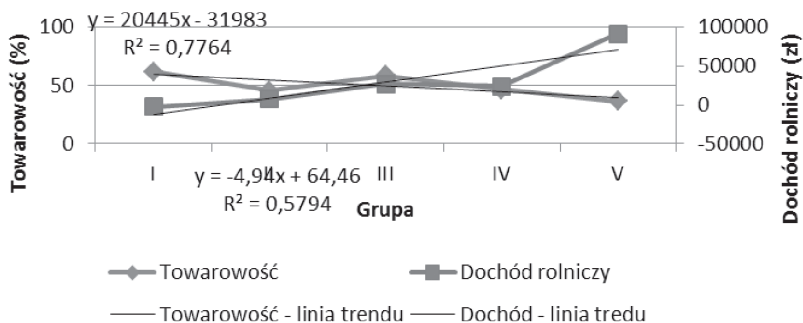
Według metodyki proponowanej przez FADN obliczono wartość produkcji, zużycie pośrednie i dochód gospodarstwa. Kategorie te zostały uzupełnione kategoriami produkcji i dochodu stosowanymi w latach wcześniejszych. Wyznaczono wpływ różnych czynników na towarowość produkcji. Przez produkcję towarową rozumie się wartość artykułów pochodzenia rolniczego, sprzedanych przez gospodarstwo. Kategoria ta została skorygowana o artykuły wytworzone i zużyte w gospodarstwie jako obrót wewnętrzny.

Określono związki pomiędzy badanymi zmiennymi przy użyciu analizy wariancji, regresji jedno- i wieloczynnikowej, analizy cech jakościowych. Do opracowania wyników użyto pakietu Statistica 10.

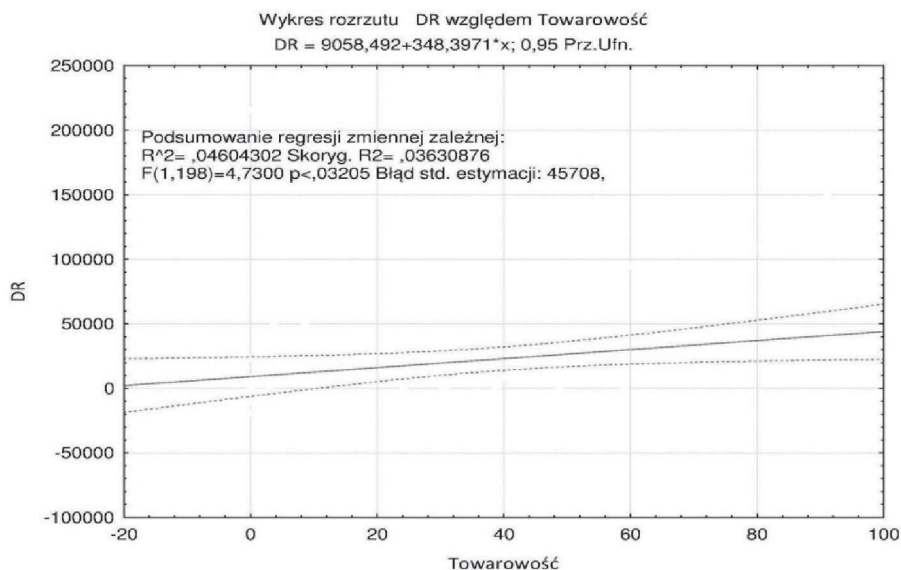
OCENA TOWAROWOŚCI PRODUKCJI GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH

Analizując dochodowość na poziomie średnich danych z poszczególnych grup obszarowych, można stwierdzić, że wzrost towarowości wiąże się z ponoszeniem większych strat (rysunek 1).

Analiza statystyczna badanej zbiorowości gospodarstw potwierdziła, że towarowość jest jednym z czynników mających wpływ na dochodowość gospodarstwa. Oszacowanie statystyczne pokazuje, że czynnik ten odpowiada tylko za 4% osiągniętego dochodu rolniczego, co mieści się w granicach błędu statystycznego (rysunek 2). Oznacza to, że w badanej zbiorowości gospodarstw ekologicznych towarowość jest czynnikiem praktycznie niewpływającym na dochodowość, choć istotnym statystycznie.

RYSUNEK 1. Towarowość gospodarstw a poziom dochodu rolniczego w grupach obszarowych
 FIGURE 1. The marketability of farms and farm income levels in the regional groups

RYSUNEK 2. Zależność między towarowością [%] a dochodem rolniczym w badanej zbiorowości [PLN na gosp.]
 FIGURE 2. The relationship between marketability [%] and agricultural income [PLN/farm] in the study population

Średni wskaźnik towarowości wyniósł w badanej grupie gospodarstw 42,6% (tabela 2). Oznacza to, że był on prawie o 30 punktów niższy niż w przypadku gospodarstw konwencjonalnych, gdzie wyniósł prawie 70% [Grzelak 2008]. Wynika stąd, że użyteczność gospodarstw ekologicznych dla rynku była znacznie mniejsza niż gospodarstw konwencjonalnych. Warto zaznaczyć, że udział gospodarstw nietowarowych i o towarowości nieprzekraczającej 20% w badanej grupie gospodarstw wyniósł prawie 30%, czyli prawie co trzecie gospodarstwo nie prowadziło produkcji towarowej.

TABELA 2. Rozkład gospodarstw pod względem wartości wskaźnika towarowości w badanej zbiorowości
 TABLE 2. Distribution of households considering values of marketability of the surveyed population

Poziom towarowości	Numer grupy	Stosunek Pt/Pgl [%]	Liczebność gospodarstw		Przeciętna towarowość gospodarstw [%]
			liczba	%	
Bardzo wysokotowarowe	I	> 80,0	33	16,5	85,9
Wysokotowarowe	II	60,1–80,0	27	13,5	66,3
Towarowe	III	40,1–60,0	47	23,5	53,1
Niskotowarowe	IV	20,1–40,0	34	17,0	31,9
Nietowarowe	V	≤ 20,0	59	29,5	6,0

Analizując badaną zbiorowość pod względem towarowości zaobserwowano, że gospodarstwa o wyższej towarowości zlokalizowane były bliżej dużych ośrodków miejskich (tabela 3). Gospodarstwa nietowarowe znajdowały się średnio o 15 km dalej niż gospodarstwa wysokotowarowe. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstw wysoko- i bardzo wysokotowarowych nie przekraczała 15,5 ha UR. Gospodarstwa te prowadziły działalność systemem ekologicznym od 2001 roku (grupa I), dysponowały przeciętnie ponad 2 osobami pełnozatrudnionymi. W przeliczeniu na 100 ha UR zatrudnienie w tych gospodarstwach było największe i wyniosło aż 13,7 pełnozatrudnionych w grupie I. Potwierdza to fakt o wysokiej pracochłonności produkcji w gospodarstwie ekologicznym. W strukturze użytków rolnych w gospodarstwach towarowych dominowały grunty orne oraz łąki i pastwiska, których udział w gospodarstwach grupy I wyniósł aż 84,5%. Udział TUZ w gospodarstwach grupy II wyniósł 45%, co oznacza, że prowadzą one głównie produkcję bydła. Z kolei w gospodarstwach nietowarowych zanotowano aż 17,4% udziału plantacji trwałych, a średnia powierzchnia takiego gospodarstwa wyniosła 20,7 ha. W gospodarstwach niskotowarowych dominowały łąki i pastwiska, a ich powierzchnia wyniosła prawie 40 ha UR.

TABELA 3. Podstawowe dane o badanych gospodarstwach
 TABLE 3. Basic data for the farms under investigation

Grupa gospodarstw	Numer grupy	Odległość od miasta ^a [km]	Liczba ha przeliczeniowych	Powierzchnia UR [ha]	Liczba pełnozatrudnionych	Struktura UR [%]		
						GO	TUZ	plantacje trwałe
Bardzo wysokotowarowe	I	33,4	8,9	15,3	2,1	84,56	13,06	2,38
Wysokotowarowe	II	37,8	9,4	13,1	1,8	51,40	45,86	2,74
Towarowe	III	38,5	11,9	19,2	1,7	77,06	16,86	6,09
Niskotowarowe	IV	36,8	19,0	39,6	1,5	52,56	44,50	2,94
Nietowarowe	V	48,6	7,9	20,7	1,8	50,62	31,93	17,45
	Średnio	41,5	25,79	11,7	1,75	53,48	32,96	13,55

^a Miasto o liczbie mieszkańców przekraczającej 50 tys.

W strukturze aktywów trwałych gospodarstw towarowych dominowały budynki oraz maszyny i urządzenia. Z kolei w gospodarstwach niskotowarowych i nietowarowych w strukturze aktywów dominowała wartość ziemi. Zaobserwowano, że wartość maszyn i urządzeń w gospodarstwach V grupy wyniosła przeciętnie 22 tys. zł. Gospodarstwa te były niezmechanizowane lub bardzo słabo zmechanizowane.

Pod względem plonowania roślin uprawnych zaobserwowano, że najwyższe plony osiągnięto w gospodarstwach grupy I i II, chociaż w przypadku ziemniaków najwyższe plony osiągnięto w gospodarstwach grupy IV i III (tabela 4). Analizując liczbę zwierząt, można zauważyć, że wysoka towarowość gospodarstw grupy I i II wynika z posiadania bydła mlecznego, tuczników oraz drobiu (tabela 5). Należy uznać, że to właśnie produkcja zwierzęca była jednym z czynników kształtujących poziom towarowości w gospodarstwach ekologicznych. Biorąc pod uwagę fakt, że liczba zwierząt w gospodarstwach niskotowarowych była największa, można wnioskować, że w najbliższych latach będą one przechodzić do grupy gospodarstw o wyższej towarowości. Może się tak dzieć pomimo tego, że obsada zwierząt była w tych grupach najmniejsza.

TABELA 4. Plonowanie roślin uprawnych
TABLE 4. Crop yields

Grupa gospodarstw	Numer grupy	Plon [dt·ha ⁻¹]										
		pszenica	żyto	pszenżyto	jęczmień	owies	orkisz	mieszanka zbożowa	mieszanka zbożowo-strączkowa	gryka	ziemniaki	warzywa
Bardzo												
wysokotowarowe	I	42,1	27,8	22,2	60,0	26,6	23,3	31,8	40,0	20,3	132,9	55,3
Wysokotowarowe	II	31,5	24,0	29,2	16,0	30,3	31,6	21,8	–	12,4	149,3	163,1
Towarowe	III	33,6	26,1	27,8	31,8	26,7	26,3	36,1	24,5	12,0	173,6	136,0
Niskotowarowe	IV	18,2	17,1	16,8	33,5	21,2	15,1	25,1	24,7	11,5	178,1	304,8
Nietowarowe	V	23,7	20,5	15,2	20,0	23,5	13,1	23,3	22,7	18,4	133,0	77,3

TABELA 5. Liczba zwierząt w badanych gospodarstwach
TABLE 5. Livestock numbers on the surveyed households

Grupa gospodarstw	Numer grupy	Grupa zwierząt [szt. na gospodarstwo]						DJP	Obsada [DJP·ha ⁻¹]
		krowy mleczne	maciory	tuczniki	klacze i ogiery	drób			
Bardzo									
wysokotowarowe	I	3,2	1,9	5,1	0,1	53,1	8,5	1,3	
Wysokotowarowe	II	3,6	0,8	3,2	1,0	88,5	11,8	1,2	
Towarowe	III	2,4	1,2	3,7	0,2	33,2	8,0	0,7	
Niskotowarowe	IV	5,2	0,0	0,9	1,7	7,9	12,6	0,3	
Nietowarowe	V	0,7	0,0	0,8	2,3	26,3	7,1	0,6	
	Średnio	2,7	0,7	2,5	1,2	37,9	9,1	0,75	

Biorąc pod uwagę koszty produkcji, zaobserwowano, że wysokotowarowe ekologiczne gospodarstwa grupy I i II najwyższe koszty bezpośrednie ponosiły na produkcję roślinną (tabela 6). Udział kosztów produkcji zwierzęcej był bardzo mały i nie przekraczał w gospodarstwach tych grup 5%. Oznacza to, że gospodarstwa te

TABELA 6. Koszty produkcji i struktura kosztów w badanych gospodarstwach

TABLE 6. Production costs and cost structures of the surveyed households

Grupa gospodarstw	Numer grupy	Koszty produkcji [zł na gospodarstwo]					Struktura kosztów [%]				SGM [zł na gospodarstwo]	ESU
		produkcja roślinna	produkcja zwierzęca	przetwórstwo rolno-spożywcze	koszty pośrednie	razem koszty	produkcja roślinna	produkcja zwierzęca	przetwórstwo rolno-spożywcze	koszty pośrednie		
Bardzo												
wysokotowarowe	I	27 890,9	2 545,6	1 088,8	41 611,2	73 136,4	38,1	3,5	1,5	56,9	109 102,3	23,0
Wysokotowarowe	II	5 125,2	1 020,8	669,2	17 331,7	24 146,9	21,2	4,2	2,8	71,8	56 077,4	11,8
Towarowe	III	4 411,5	2 260,7	576,1	19 234,8	26 483,0	16,7	8,5	2,2	72,6	56 167,5	11,8
Niskotowarowe	IV	6 886,9	4 045,9	47,1	31 618,3	42 598,2	16,2	9,5	0,1	74,2	82 050,7	17,3
Nietowarowe	V	5 866,0	2 309,2	310,3	14 724,5	23 210,1	25,3	9,9	1,3	63,4	30 761,8	6,5
	Średnio	9 283,6	2 330,3	–	23 625,2	35 744,9	25,97	6,52	1,42	66,09	61 769,9	13,0

TABELA 7 Kategorie dochodowe według metodologii FADN w badanych gospodarstwach

TABLE 7. Income categories using a FADN methodology for the surveyed households

Grupa gospodarstw	Numer grupy	Kategorie dochodu według FADN [zł na gospodarstwo]									Dochód rolniczy na 1 ha	Dochód rolniczy na 1 zatrudnionego
		wartość produkcji	zużycie pośrednie	wartość dochodu brutto	amortyzacja	wartość dochodu netto	koszt czynników zewnętrznych	wartość dochodu rolniczego	wartość pracy własnej	dochód czysty		
Bardzo												
wysokotowarowe	I	139 538,7	63 627,3	75 911,5	22 435,6	53 475,8	10 345,4	43 130,5	25 550,4	17 580,0	2 819,0	20 538,3
Wysokotowarowe	II	62 223,4	22 331,5	39 891,8	9 780,8	30 111,1	1 815,4	28 295,7	22 012,7	6 283,0	2 160,0	15 719,8
Towarowe	III	62 839,7	25 430,8	37 408,8	10 194,1	27 214,7	1 052,2	26 162,5	20 884,7	5 277,9	1 362,6	15 389,7
Niskotowarowe	IV	92 983,5	39 174,6	53 808,9	25 673,2	28 135,7	3 423,6	24 712,1	18 636,8	6 075,3	6 24,0	1 6474,7
Nietowarowe	V	39 244,6	22 113,2	17 131,4	7 935,5	9 195,9	1 096,9	8 099,0	21 850,0	-13 751,0	3 913,3	4 499,4
	Średnio	73 634,6	32 811,7	40 822,9	14 649,6	26 173,3	3 143,0	23 030,3	22 004,6	1 025,7	1 968,4	13 160,0

prowadziły produkcję w cyklu zamkniętym, na podstawie własnej bazy paszowej i z wykorzystaniem zwierząt do remontu stada, pochodzących z własnego chowu. Przeważającą część wydatków gospodarstwa ekologiczne ponosiły na koszty pośrednie. Udział tych wydatków był najmniejszy w gospodarstwach grupy I (56,9%).

Przeciętna wartość nadwyżki bezpośredniej wyniosła w badanej zbiorowości 61,77 tys. zł na gospodarstwo, co przy wielkości ekonomicznej (ESU) wynoszącej 13 klasyfikuje te gospodarstwa w grupie średnio małych (tabela 7). Tylko gospodarstwa grupy I i IV zakwalifikować można do grupy średnio dużych. Zakwalifikowanie gospodarstw niskotowarowych do tej grupy wynika z faktu, że w rachunku tym na wielkość ekonomiczną ma wpływ uwzględnienie w wartości nadwyżki bezpośredniej dopłat otrzymywanych z programów rolnośrodowiskowych. Z kolei gospodarstwa nietowarowe zaklasyfikować można, biorąc pod uwagę wielkość ekonomiczną, do grupy gospodarstw małych. Należy jednak mieć na uwadze, że w tym przypadku na zaklasyfikowanie ich do tej grupy wpływ mają wyłącznie otrzymywane płatności rolnośrodowiskowe.

Wartość dochodu rolniczego osiąganego przez gospodarstwa była skorelowana z towarowością (tabela 7). Dochód rolniczy w grupie I wyniósł 43,1 tys. zł, co w przeliczeniu na jednostkę powierzchni wyniosło 2,8 tys. zł., a na 1 pełnozatrudnionego – 20,5 tys. zł. W poszczególnych grupach obserwowano zmniejszanie się dochodowości.

TOWAROWOŚĆ PRODUKCJI NA TLE WYBRANYCH CZYNNIKÓW

Analizując wartość produkcji towarowej w zależności od kosztów produkcji i obsady zwierząt, stwierdzono, że produkcja ta była największa w gospodarstwach ponoszących wysokie koszty produkcji i posiadających dużą obsadę zwierząt (rysunek 3). Analiza towarowości produkcji w zależności od powierzchni użytków rolnych i zatrudnienia w gospodarstwie wykazała, że wskaźnik ten miał związek również z tymi zmiennymi (rysunek 4). Warto odnotować fakt, że najbardziej towarowe gospodarstwa prowadzone były przez osoby ze średnim wykształceniem, przy czym produkcja ekologiczna była w nich prowadzona od około 6 lat.

Do analizy regresji oceniającej zależność dochodu rolniczego od wybranych czynników użyto 35 zmiennych niezależnych. Na podstawie analizy korelacji wytypowano 9 zmiennych, mających istotne związki na poziomie $p = 0,05$. Po zweryfikowaniu tych zmiennych testem t -Studenta regresję towarowości produkcji wyjaśniło w 62% tylko 5 zmiennych. Zależność opisującą regresję towarowości względem zmiennych zależnych można przedstawić w postaci:

$$Y_{(x_1-x_5)} = 14,41 - 0,3658_{x_1} + 8,8222_{x_2} - 0,0002_{x_3} + 0,0002_{x_4} + 10,4986_{x_5}$$

gdzie:

x_1 – powierzchnia TUZ [ha],

x_2 – obsada zwierząt [DJP·ha⁻¹],

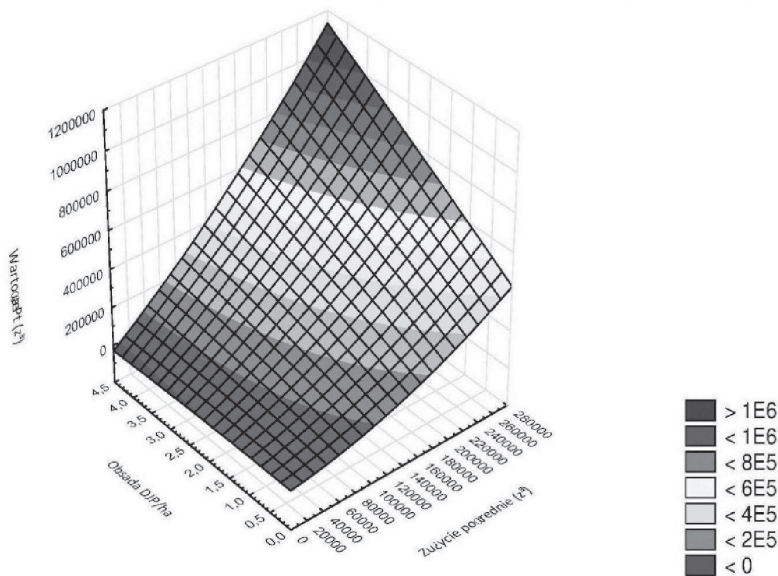
x_3 – koszty produkcji roślinnej [zł],

x_4 – wartość Pt [zł],

x_5 – liczba form sprzedaży.

Wykres powierzchniowy 3W Wartość Pt (zł) względem Zużycie pośrednie (zł) i Obsada DJP/ha

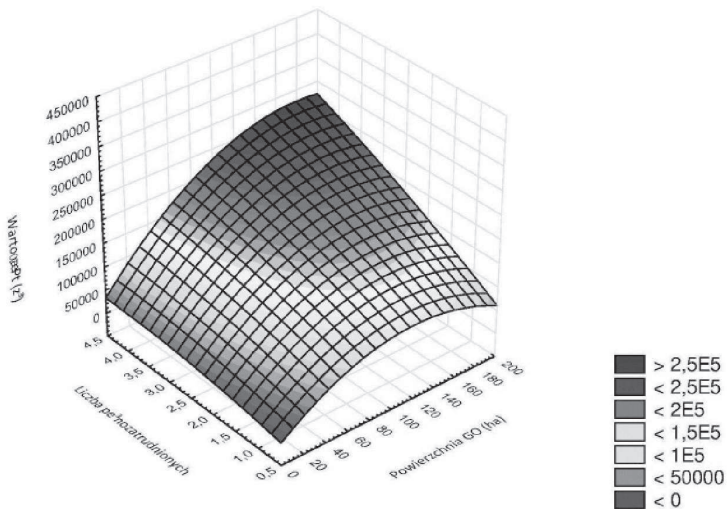
$$\text{Wartość Pt (zł)} = 3847,0738 + 0,515 \cdot x - 355,0915 \cdot y + 3,5752 \cdot 10^{-6} \cdot x^2 + 0,5884 \cdot x \cdot y - 1545,5484 \cdot y^2$$

RYSUNEK 3. Wartość produkcji towarowej w zależności od kosztów produkcji i obsady zwierząt
 FIGURE 3. The value of commodity production based on the costs of production and stocking rates

Wykres powierzchniowy 3W Wartość Pt (zł) względem Powierzchnia GO (ha) i Liczba pełnozatrudnionych

$$\text{Wartość Pt (zł)} = -12388,9568 + 1695,0558 \cdot x + 21362,4186 \cdot y - 7,4788 \cdot x^2 + 223,7058 \cdot x \cdot y - 2516,4595 \cdot y^2$$

RYSUNEK 4. Towarowość produkcji w zależności od liczby pełnozatrudnionych i powierzchni GO
 FIGURE 4. The marketability of production depending on the number of full-time and surface GO

Okazało się, że w gospodarstwach ekologicznych dochód rolniczy był kształtowany przez powierzchnię trwałych użytków rolnych i obsadę zwierząt, co pokazuje, że podstawowym źródłem dochodu były sprzedane poza gospodarstwo produkty pochodzenia zwierzęcego. Równie istotne w tworzeniu dochodu były ponoszone nakłady na produkcję roślinną, co wskazuje na ważność tego działu produkcji w gospodarstwie. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że gospodarstwa stosujące wiele form sprzedaży osiągały wyższe dochody. Tak więc pomimo dużego zapotrzebowania na produkty pochodzenia ekologicznego to producent w dalszym ciągu zmuszony jest do poszukiwania odbiorcy swoich produktów.

Dane dotyczące towarowości były podstawą do wyznaczenia wartości produkcji w gospodarstwach ekologicznych w Polsce. Według szacunków przeciętna wartość produkcji towarowej na 1 gospodarstwo wyniosła w 2010 roku 37,985 tys. zł. Sprzedaż produktów jako ekologiczne, po cenach wyższych od produktów wytwarzanych systemem konwencjonalnym, wyniosła w przeliczeniu na 1 gospodarstwo 16,985 tys. zł, co stanowi niespełna 45%. Tak więc zaledwie co druga złotówka była uzyskiwana ze sprzedaży produktów po wyższych cenach. Pozostała część sprzedawana była poza gospodarstwo w cenie produktów konwencjonalnych, przez co była dla tego rynku tracona.

Na podstawie tych danych można oszacować wartość produkcji sprzedanej przez gospodarstwa ekologiczne w Polsce. Wyniosła ona około 780 mln zł, przy czym producenci sprzedający produkty ekologiczne za kwotę 450 mln zł nie uzyskiwali za nie ceny rekompensującej rzeczywiście poniesione nakłady. Produkty te trafiły na rynek jako produkty rolnictwa konwencjonalnego. Stąd też wartość rynku produktów ekologicznych dostępnych dla konsumentów w Polsce oszacować należy na 330 mln zł.

Zakładając, że całkowita produkcja towarowa gospodarstw ekologicznych zostałaby sprzedana w cenie produktów ekologicznych (wartość tylko o 50% większa od produktów konwencjonalnych), można obliczyć, że wartość produkcji sprzedanej wyniosłaby 1006 mln zł. Taki układ poprawiłby znacznie dochodowość gospodarstw ekologicznych. Dochód rolniczy wzrósłby z 23 030 zł do 33 924 zł w przeliczeniu na 1 gospodarstwo, co byłoby wartością prawie o 50% większą. Powstaje więc konieczność stworzenia mechanizmu, który wprowadziłby na rynek produktów ekologicznych te produkty, które sprzedawane są jako konwencjonalne.

WNIOSKI

Towarowość badanych gospodarstw ekologicznych wyniosła niespełna 43%. W badanej zbiorowości odnotowano duży odsetek gospodarstw nietowarowych oraz o towarowości nieprzekraczającej 20%. Gospodarstw tych jest prawie 30%, stąd też należy rozważyć celowość corocznych kontroli tych gospodarstw przez jednostki certyfikujące.

Przeciętny dochód rolniczy przekraczał 23 tys. zł na gospodarstwo i był uzależniony od towarowości produkcji. Produkcja w gospodarstwach do 10 ha UR była niedochodowa. Zaobserwowano wzrost dochodu rolniczego w miarę wzrostu towarowości produkcji, choć czynnik ten miał niewielki wpływ na osiąganą w gospodarstwach

dochodowość. Czynnikiem mającym najistotniejszy wpływ na dochodowość badanych gospodarstw ekologicznych są: powierzchnia trwałych użytków rolnych, obsada zwierząt, wartość produkcji towarowej, nakłady na produkcję roślinną, liczba form sprzedaży.

Na podstawie analizy danych ankietowych stwierdzono, że zarówno dochód rolniczy gospodarstwa, jak i poziom towarowości zależały od liczby zwierząt posiadanych przez te gospodarstwa. Wskazuje to na potrzebę zwiększenia skali produkcji zwierzęcej w gospodarstwach ekologicznych, co jest drogą do poprawy ich dochodowości.

BIBLIOGRAFIA

- Golinowska M., 2012: *Developments of organic farms production in Poland.* "Journal of Agribusiness and Rural Development" 3 (25): 113–123.
- Grzelak A., 2008: *Związki gospodarstw rolnych z rynkiem w Polsce po roku 1990. Próba określenia intensywności i efektywności.* Wydaw. AE w Poznaniu, Poznań.
- Janowska-Biernat J., Golinowska M., 2006: *Tendencje w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 1990–2005.* „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu” 540: 195–202.
- Komorowska D., 2012: *Intensywność produkcji i wyniki produkcyjne wybranych typów gospodarstw ekologicznych.* „Roczniki Naukowe SERiA” 5: 107–112.
- Kondratowicz-Pozorska J., 2006: *Analiza uwarunkowań rozwoju gospodarstw ekologicznych w Polsce.* „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu” 540: 227–234.
- Koreleska E., 2006: *Rolnictwo ekologiczne w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej.* „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu” 540: 241–246.
- Marcysiak A., 2006: *Zróżnicowanie zakresu rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w układzie terytorialnym.* „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu” 540: 311–318.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009–2010, 2011.* IJHARS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2010, 2010.* GUS, Warszawa.
- Sowula-Skrzyńska E., Okularczyk S., 2006: *Efektywność ekonomiczna zintegrowanej i ekologicznej produkcji żywca wołowego.* „Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu” 540: 467–472.
- Szumiec A., Borecka A., 2012: *Efekty produkcyjno-techniczne ekologicznych gospodarstw produkujących mleko na Podlasiu i Dolnym Śląsku.* „Roczniki Naukowe SERiA” XIV, 5: 193–197.
- Wdrożenie produkcji ekologicznej i marketing jego produktów szansą rozwoju gospodarstw rolnych i regionów,* 2010. Materiały szkoleniowe, Skierniewice.
- Wyniki standardowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w polskim FADN w 2009 roku,* 2011. IERiGŻ, Warszawa.

MARKETABILITY AND ECONOMIC PRODUCTION CONDITIONS OF ORGANIC FARMING IN POLAND

Abstract. The marketability of organic production on farms in Poland was investigated. It was found that this ratio was less than 43%. In the study population there was a high percentage farms of non-marketable and with a marketability not exceeding 20%. The average farm income was about 23,000 PLN per household and was dependent on the marketability of production. Production on farms to 10 ha of arable land was non-profitable. The most important factors affecting profitability of organic farms were: area of

agricultural land, livestock density, the value of commodity production, expenditures on plant production, the number of distribution channels.

Keywords: organic farm, economics of production, marketability